

Младите хора и пазара на труда по време на криза

Стоян Христов

21 Октомври 2012

Годината е 1929. Безработицата е на рекордно високи нива, производството се срива, а доверието в банковата система е вече забравено в миналото. САЩ навлиза в най-сериозната икономическа криза според мнозина експерти – Голямата депресия. Именно това е периодът, който се превръща в лаборатория за идеите на редица икономисти. Дали сме успели да се поучим от уроците на историята остава въпрос с негативен оттенък. Едно е сигурно – процесът на разбиране на един икономически проблем преминава през теоретична и емпирична обосновка и разбира се разглеждане на примери от действителността за неговото решаване.

Теория, модели или какво имат да ни кажат големите учебници?

За щастие един от малкото въпроси, по които икономистите не намират повод да си противоречат, е покачването на безработицата в следствие на финансови крахове. Първата стъпка към определяне на конкретен модел е уточняване на разглеждания времеви интервал. Изхождайки от факта, че средната продължителност на рецесиите от 1929г. насам е 3.4 години¹, се насочваме към краткосрочна и средносрочна перспектива.

Промяната на условията по трудовите договори е сложна и често дори непостижима за посочения период от време цел или както юристите биха подчертали - „непреодолима сила“². Това прави номиналните заплати относително устойчиви в разглежданата от нас времева рамка. С други думи те са в по-голямата си част екзогенна (константна) величина. Лесно можем да стигнем до заключението, че при тези условия, реалните заплати зависят основно от ценовото равнище. Имайки предвид, че равновесието на пазара на труда се определя именно от тях, стигаме до правопрпорционалната зависимост между общото ценово равнище и производството в икономиката. Всичко това съвпада с Кейнсианския изглед, а именно, че когато в краткосрочен план икономиката се намира далеч от своя потенциал, не е налична дихотомност между трудовия пазар от една страна и финансовия и реалния сектор от друга. Това от своя страна води до вълна от съкращения на работна ръка вследствие на свиването на икономиката и повишението на реалните заплати.

Глобализацията и високата скорост на обмен на информация в днешно време превръщат рецесията в необратима стихия за всички, които не попадат в категорията „too big to fail“. Тези условия оставят бизнес сектора без избор, а именно да освободи тези, които добавят най-малко стойност за единица работна ръка – нискоквалифицираните служители. А какъв по-ярък представител на тази група от младите икономически агенти? Емпиричните изследвания ни позволяват да се задълбочим и конкретизираме следствията. В Европейския съюз (ЕС) разликата между нивата на безработица сред лица до 24г. и тези над 25г. нараства от 9.8% до 13.7% за периода от 2007г. до първото тримесечие на 2012г.³. Изглежда, че призивите на Европейските комисии за въвеждане на реформи върху трудовите пазари не са неоправдани.

---

¹ Carmen M. Reinhart & Kenneth S. Rogoff, 2009. “The Aftermath of Financial Crises”

² Търговски закон, член 30б

³ Eurostat. Unemployment rate, quarterly average, by sex and age groups (%), seasonally adjusted data

Как създателите на финансовия крах разрешават проблема?

„Силен спад в нивата на безработицата поражда съмнения“⁴. Подобни заглавия са закономерност тези дни в американската преса, имайки предвид неочаквано положителните данни за безработицата и съвпадението им със сезона на предизборните политически дебати. Въпреки всичко, информацията за икономиката на САЩ дава индикация за възходящ тренд. Очевидно преходът от разчитаща на вътрешното потребление към концентрирана върху останалия свят икономика дава резултат. Бизнес средата се насочва все повече към страните от БРИК с ясната идея, че средната класа там започва да се развива с бързи темпове. Продажбите към Южна Америка нарастват с 51%, а тези към Китай - с 53% спрямо края на 2007г⁵.

Всичко това ни кара да насочим вниманието си в две направления. Първо, стандартът на живот в страните от БРИК се повишава, а това неминуемо се отразява негативно на конкурентното им предимство – пазара на труда. Нарастването на разходите за труд ще обезкуражи част от чуждестранните инвеститори, за които поемането на риска от инвестиции в изникващите пазари, вече не е оправдан. Второ, моделите за отворена икономика индикират, че повишеното външно търсене, *ceteris paribus*, стимулира икономиката. В условие на фиксирани номинални заплати това довежда до увеличение на заетостта поради обратнопропорционалната ѝ зависимост с понижаващите се в случая реални разходи за труд.

Прекрасен пример в полза на глобализацията. С други думи, можем да заключим, че икономиката на САЩ започва да се доближава до естествените си нива на безработица. Нещо повече, когато работодателите започват да наемат отново с идеята за миниране на разходите, те се стремят към изгодни условия, каквито безспорно предлагат младите икономически агенти. Необходимата емпирична проверка показва, че безработицата сред лица до 24г. спада с 1,2% повече спрямо тези над 25г. за периода 01.2010г. – 01.2012г⁶.

Заклучение

Анализирайки данните за безработицата в ЕС, можем да достигнем до ключови закономерности. Средната безработица сред младежите до 24г. от 2000г. насам е 18,6%, но което е по-важно – средното отклонение от тази стойност е 3.9%. Последният показател при лица над 25г. е 0.6%. С други думи, търсенето на млада работна ръка е строго по-еластично към бизнес цикъла.

Дали теорията успява да разреши съвременните проблеми остава въпрос без категоричен отговор. Ако искаме да смекчим напрежението върху младите хора по време на криза, трябва да се насочим към реализируеми промени като подходящи регулации на образованието и административните процеси, както и преминаването на минималните осигурителни прагове от политически инструмент към такъв, съответстващ на икономическата реалност.

---

⁴ „Steep drop in unemployment rate spawns conspiracy“, www.finance.yahoo.com, 5 октомври 2012г.

⁵ The Economist, 14 юни 2012г.

⁶ Eurostat. Unemployment rate, quarterly average, by sex and age groups (%), seasonally adjusted data